

Nostalji, Anımsama ve “Özlem Estetiği”: Ahmet Muhip Dıranas’ın “Yağma” Şiiri

Nostalgia, Recall and “Longing Aesthetics”: “Yağma” Poem by Ahmet Muhip Dıranas

Ali KARAHAN*

Öz

Modern çağın bölünmüşlüğü ve yabancılaştırıcı etkisi altında dünyanın manevi iklimindeki düzenli işleyişi anımsayan bireyde nostalji bir çıkış kapısı, imgeleme sığınma ve eski akışa eklenmedir. Geçmiş zamana ait olgulara şimdinin kuşatıcılığında yer vermek, aidiyet duygusunu kuvvetlendirirken aynı zamanda benimsenen değer ve nesnelerin canlılığını devam ettirir. Anımsanarak bilinç düzeyine yükselen görüntü ve sesler, ilk olarak geçmişe karşı büyüyen özlemi giderir. “Yağma” şiirinde bir mekân olarak toplumsal yaşam katmanlarıyla beliren İstanbul, nostaljik dizgenin odağında bulunur. Çünkü modernleşmenin her geçen gün daha da sert ve yoğun hissedildiği şehir, mimari yapısının yanı sıra kültür ve estetiğinde de kayıp yaşar. Ahmet Muhip Dıranas için onu Türk İstanbul olarak kurgulayan görkemini yitirmiş şehir, hüznün vericidir ve artık belleklerde kalan yanlarıyla tanımlanır. Bu çalışmada, Ahmet Muhip Dıranas’ın “Yağma” şiiri, anımsama ediminin bireysel deneyimlere odaklanması, geçmiş huzurlu ve mutlu kılan toplumsallığıyla İstanbul’a karşı beslenen özlem duygusu ve önceki o an namına ihya etme girişimi şeklinde beliren nostalji üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: modern Türk şiiri, Ahmet Muhip Dıranas, “Yağma”, nostalji, özlem.

Abstract

Nostalgia is a way out, refuge in imagination and articulation to the old flow for the person who remembers the orderly functioning of yesterday’s spiritual world under the fragmentation and alienating influence of the modern age. Including the facts relating to the past within the scope of the present strengthens the sense of belonging and at the same time maintains the vitality of the adopted values and objects. Images and sounds that rise to the level of consciousness by being remembered firstly satisfy the growing longing for the past. Istanbul, which appears as a place with its layers of social life in the poem “Yağma”, is at the center of the nostalgic system. Because the city, where modernization felt harsher and more intense day by day, loses its culture and aesthetics as well as its architectural structure. For Ahmet Muhip Dıranas, the city that has lost its magnificence which made it as Turkish Istanbul, is saddening and is now defined by the aspects that remain in memory. In this study, Ahmet Muhip Dıranas’ poem “Yağma” will be evaluated through the focus of the act of remembering on individual experiences, the feeling of longing for Istanbul with its sociality that makes the past peaceful and happy, and the nostalgia that appears as an attempt to revive the past in the name of that moment.

Keywords: modern Turkish poetry, Ahmet Muhip Dıranas, “Yağma”, nostalgia, longing.

Extended Summary

The fact that modernization causes destructive change isolates the person from traditional accumulation and the past, which is a part of cyclical time. While secularization, measurability and utilitarianism damage the spiritual world of the past, they also disrupt cultural integrity. The emergence of dissatisfaction under this hurtful atmosphere of the present causes the past to be reconsidered through images and memory. Here, nostalgia appears in the form of themes and references as a concept that alleviates the pain of loss towards longed-for and desired phenomena and objects. Because confronting the divisive and divisive violence of the modern reminds of the constructive and integrative order of the past. Nostalgia creates an imaginary peace through these memories and surrounds the person with a sense of security.

Contrary to all the achievements that make it Turkish, Istanbul is experiencing an environment of cultural conflict and historical disharmony with modernization. The city’s aesthetic traditions, architectural appearance and social structure are subject to shocking change. This brings about social disintegration and loss of identity. Industry and ceaseless migration, which develop in parallel with the modernization initiative, bring about unplanned urbanization, housing and employment problems. Nostalgia, which becomes visible right here, combines with the Turkish thinker’s longing for the past and the sadness of loss, creating an opportunity for isolation from the present.

From the first verses, the act of remembering focuses on the old days and the magnificent view of Istanbul is reflected to the reader. These memories, adorned with descriptions, contain nostalgic references. The ships that filled the sea, the deserted streets when there was no immigration and the dry crowds, and the houses that were eye-catching with their architecture, once made Istanbul beautiful. But this silhouette is no longer more than a distant dream for the subject of the poem who experiences the present. The sadness and pain of loss that keep nostalgia alive in poetry often show themselves. In addition, dissatisfaction with the situation that drives people to search, chases the good days deep in the memory, and thus gives rise to a nostalgic attitude is also perceived. What is remembered is Istanbul, where Ahmet Muhip Dıranas lived his youth and was the capital of the Ottoman Empire. Those beautiful days are left behind with the negativities caused by disasters, defeats, collapses and migration. It is this change of Istanbul that ignores tradition, texture and people that activates the phenomenon of nostalgia in the poet. This destructive transformation brought about by modernization makes the Bosphorus unrecognizable. Newly constructed buildings, roads and bridges present an appearance that is incompatible with tradition, harms naturalness and contradicts architectural heritage. For this reason, a feeling of nostalgia triggered by modern degradation arises in the person, a desire for beautification that focuses on the past and is mixed with longing. The Istanbul of mansions, baths, and boat trips gives way to the Istanbul of highways, bridges and apartment buildings. The subject of the poem attempts to search for the beauties of ancient times. The subject of the poem, who cannot see the environment he desires now, longs for the place where the civilized image is reflected, and tries to reach his youth, wants to live yesterday into the day. Establishing a nostalgic imagination is to close the gaps in consciousness created by dissatisfaction. Here, the past is a temporal and spatial integrity constructed with the “aesthetics of longing”. The need for shelter surrounds the person with dreams based on the good days of the past. This discourse, woven with nostalgic references and the theme of longing in “Yağma”, is the basic basis of what the poet expresses and comes to the surface through remembrance.

* Arş. Gör., Tarsus Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mersin / Türkiye, elmek: alikarahan@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5199-7272.

Gönderilme Tarihi / Received Date:

20 Kasım 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

10 Ocak 2024

Atıf/Citation: Karahan A. (2024).

Nostalji, Anımsama ve “Özlem Estetiği”:

Ahmet Muhip Dıranas’ın “Yağma” Şiiri

doi.org/10.30767/diledeara.1393283

This unpleasant change is not only seen in space, but also in society as differences that shake traditional life. The hippieism mentioned in the poem, which opposes the social order and advocates a shabby lifestyle, reflects a very different style from the old Istanbul gentleman/lady. The poet begins to feel alone as the objects he is familiar with change. Even the greeting, which is the first step in people’s communication, has become different and no longer given. He is like a tourist wandering around unfamiliar places among the crowds and trying to make sense of them. In this environment, nostalgia connects the person to the happy days of the past in order to escape from alienation, and fulfills the desire to grasp and internalize yesterday in today. It is inevitable for the subject of poetry to complain about all these beauties that have been plundered, to try to keep them alive through remembrance and to develop a past-lover. Along with the aforementioned inferences, in this study, Ahmet Muhip Dıranas’s poem “Yağma” was examined around the concept of nostalgia, taking into account the activity of remembrance and the theme of longing.

Giriş

Mazinin bütünlüğü içinde anlamlı bir konuma sahip olan insanın, evrensel düzen ve döngünün parçasıyken bireysellik uğruna geleneksel ahlak katmanlarından kopması, düştüğü “varoluşsal boşluk”la neticelenir (Taylor, 1995, s. 10-11). Bu noktada nostalji, modern kentin kuşatıcılığında değer yitimine uğrayan toplumsallığın kişi üzerinde yarattığı kültürel kalıplar olarak belirir. Sarsıcı bir değişime tanık olan insan, her ne kadar onun hızına kapılsa da, bozulma ve çöküşün etkisiyle geçmişin arzulan uyumuna göndermeler yapmaya başlar (Berman, 2001, s. 27). Ahlaki, kültürel ve teolojik boyutlara haiz bu kavram, esasında yitirme duygusundan kaynaklanır. Manevi olan ötenirken, dünyevileşmenin hız kazandığı ortamda nostalji izlekleri görünürlik kazanır ve şimdinin kusurları geçmişin huzur verici ortamına gitmeyi tetikler. Geçmiş, şimdi ve gelecek düzleminde ilerleyen zamansallık, bugünün kişiye rahatsızlık veren bozukluğu ve önceye ait imge ve nesnelere nostaljiye zemin hazırlar. Modern toplumun uğradığı yozluk ve sonucunda ortaya çıkan kültürel çatışma bu kavrama kapı aralar. Doğal olarak nostalji modernliğin nihayetinde varılacak noktadır (Tester, 1993, s. 64). Kişinin uzaklaştığı ve artık muhatabı olmadığı her şey arzulanabilir olur. Geri dönülmezlik içinde kıvrılmak, arzulanmanın yarattığı özlem ve beliren farklılıklar geçmişseverliğin nedenleridir. Burada yitirmenin acısı da söz konusudur. Çünkü bugünün bölünmüşlüğüyle yüze gelirken, geçmişin nizami bütünlüğü hatırlanır. Bu da kişiyi kaybetmiş olmanın bedbin ve kötümser hâline bürünmekle beraber yabancılaşma yaşamının doğurduğu güvensizliğe ve huzur veren bir muhayyel geçmişte/zaman aralığında bulunma isteğine götürür.

Belleğin tahattur etmek yoluyla müdahil olduğu nostaljik süreç, tinsel bir arazide imgelem yardımıyla yaşanır. Boym, nostaljinin “sahnesi muharebe alanı ya da hastane koğuşu değil, düşünce gölcükleri, hareketli bulutları ve ortaçağ ya da antikçağ kalıntılarıyla puslu manzaralardır” (2009, s. 37) derken duygusal bir alanı işaret eder. Kavramın eve dönme kriziyle beliren psikolojik bir hastalık olduğu devreye de vurgu yapan düşünür, nostaljiklerin esasında kendi tarihlerini söylediklerini belirtir (Boym, 2009, s. 38). Her şey kişinin alışılmış düzende sapmalara yol açan ve onu yersiz-yurtsuzluğa götüren bir kopuş yaşamalarıyla başlar. Ardından modernlik, kültürel ve düşünsel çoğulculuğu ortaya çıkarır. Süregelen dönüşümle modern birey özerkliğini devletin kamusal egemenliğine kapırır. “Son olarak yalınlığın, sahiciliğin ve kendiliğindenliğin yitirildiği duygusundan söz edilebilir” (Stauth ve Turner, 1992, s. 2). Böylece kişinin düşünce evreninde yerinden edilmiş kültürün/tarihin/geleneğin yeniden elde edilmesine dönük nostalji pratikleri yer almaya başlar. Doğal olarak, “İlk bakışta, nostalji bir mekan özlemidir, ama aslında farklı bir

zamana (çocukluk zamanımıza, rüyamızın yavaş ritmlerine) duyulan hasrettir. Daha geniş anlamda, nostalji, modern zaman fikrine, tarih ve ilerlemenin zamanına karşı bir isyandır. Nostaljik kişiler tarihi silmek ve özel ya da kolektif bir mitolojiye dönüştürmek, zamanı mekan gibi yeniden ziyaret etmek isterler, insanlığın başına bela olan zamanın geri çevrilemezliğine boyun eğmeyi reddederler” (Boym, 2009, s. 16). Döngüsel zaman tasavvurunun yerini ilerlemeci zaman algısına bırakmasının etkisiyle buna bir karşı çıkış şeklinde yükselen nostalji, bütünlüğünü kaybeden zaman ve değersizleşen mekân üzerinden anlam kazanır. Nostalji, geçmiş zamanı ve onu imleyen mekânları ululaştırarak yeni bir şimdi yaratır. Bu biraz da derindeki gizli metni açığa çıkarmak ve ona canlılık kazandırmak (Dillon, 2017, s. 92) gibidir. Değerler bütünü olan geçmiş, “palimpsest” gibi korunaklı bir şekilde saklıyken belirir ve yeniden kurgulanır. Anımsayarak bilinç düzeyine çıkarılan olgular, özgün bir şimdi için malzeme yapılır (Öztok, 2020, s. 8). Etrafını yadırgayan ve kendini sürgün hisseden kişi, mutlu olduğu güzel günlere karşı bir “özlem estetiği” (Boym, 2009, s. 21) duyumsar ve hayale dayanan kurmaca bir zamansallık geliştirir.

Eski deneyimler duygusal yoğunlukla örülü bir hasrete hedef olur. Bir yandan sevilen, benimsenen yerlere, kişilere ve nesnelere arzu beslemek ve onlara erişememenin verdiği acı, diğer yandan belleğin yitit olana karşı işlevselliğini göstererek onu açığa çıkarma gayreti nostaljik ruhu sıkıştırır. Yeni çağın kurbanı olan insan, modernliğin çıkmazlarıyla mücadele ederken nostaljik bir sığınmaya ihtiyaç duyar. Yalnız bu sığınma salt bir kapanmadan ibaret değildir, aksine bir “görme kabiliyeti” (Fritzsche, 2001, s. 1592) edinerek doğrusal zamana yeni bir nizam vermek anlamı taşır. Buradan hareketle bozulmamış olana erişme isteği doğar. Yokluğu deneyimlenen her nesne, modern dünyanın eksikliğidir ve bu eksiklik imgelemde giderilebilir. Dolayısıyla kavramın bu ideolojik açılımı, milletlerin kültürel izlekleriyle birlikte ilerler. Milli kimliği oluşturan toplumsal vurgular, kazandıkları nostaljik değerle aidiyetlerini ve canlılıklarını korur, devamlılıklarını sağlar. Özlem duyulan ve geri çağrılan geçmiş, hizmetini milli bilincin yeniden yoğrulmasına ve bugünün inşasına sunar (Tannock, 1995, 454). İdeal olanın peşine düşen nostaljik tavır, tüm bölünmüşlüğüne rağmen yaşamı özümsemeyi ve yabancılaşmaktan kurtulmayı düşler. Onu tetikleyen “dünyanın büyüünün bozulmasıdır” (Löwy & Sayre, 2016, s. 49-57). Makineleşmeye, ölçülebilirliğe, niceliklerin üstünlüğüne, kişiler arası ilişkilerin zayıflamasına ve toplumun çözülmesine romantik bir muhalefeti de barındıran nostalji, kültürün/tarihin/geleneğin kaybolan büyüünü geri çağırma ve şimdinin şartlarıyla karma girişimidir.

İhtişamlı zamanları akla düşüren mekânın yitirilmesi, nostaljik dürtüyü harekete geçirerek geçmişin olumluluklarını zaman sınırlarının ötesine taşır. Amaç geleceğe egemen olmaktır. Tepkisel şekilde ortaya çıkan, seçilmiş ve ayıklanmış bir tarihle süreksizlik giderilmeye çalışılır. Çağın nesnesi olmak istemeyen insan, kendi üzerindeki hoşnut olmadığı değişimi sekteye uğratmak ve özneliğe yükselmek için nostaljik bir çıkış ve tasarlama yapar. Modern zamanların taşıdığı riskler, güven hissine duyulan gereksinimi artırır. Müphemlik duyumsanmayan bir geçmiş bu atmosferde daima cazip gelir. Toplumsal gerçekliklerin altüst edilmesi, kuytulardaki eskinin didiklenmesini, yaşanılacak ve avunmayı mümkün kılan bir ara alan oluşturulmasını hızlandırır. Geçmiş savaştılamayı seçenек görmeyen Türk düşünürü, köksüzleşme kaygısı içerisinde geleneksel dokunun ihyasını nostaljik bağlantılar kurarak yapmaya çabalar (Beriş, 2010, s. 60-61). Bu noktada deneyimlenen olanaksızlık ise hüznü doğurur.

Modern Değişim ve Ardılı Dersaadet Nostaljisi

İstanbul, modernleşmenin en sivri yanlarıyla gözlemlendiği bir sahne olarak Türk düşünürü için daima bir yitit cennet olmuştur. Uygurluk şahikası Osmanlı İmparatorluğuna sadece siyasi

başkentlik yapmamış olan şehir, onu “Türk İstanbul” (Beyatlı, 1995, s. 5-66) kılan estetiğin uygulama sahası olarak bayındır hâle getirilmiştir. Manevi iklimin içinde çağlarca uzanan ve birbirine zincirlenen gelenek, fütühat devirlerinin çıkarımı tarih ve medeni hasletlerin bütünü olan kültür İstanbul’da harmanlanmıştır. Fakat modernleşme milli uyumun işleminde aksamalara yol açar. Türk olmayı kurgulayan yapıların olumsuz anlamda değişmesi (Bora & Onaran, 2003, s. 236), sosyo-kültürel bir bozulmayı işaret eder. Tanpınar’ın “mimarısız bir asır” (2000, s. 186) diye niteliği 19. yüzyılın estetik ananeyi ve şehrin silüetini gözetmeyen taklit imar faaliyetlerinin uzantısından İstanbul da nasibini alır. Milli ruhu zedeleyen bu değişimin İstanbul üzerinden sert şekilde deneyimlenmesi, geçmişle kurulabilecek ilişkilere de olumsuz anlamda etki eder. *Beş Şehir*’de geçen “Her büyük şehir nesilden nesile değişir. Fakat İstanbul başka türlü değişti. Her nesilden bir Parisli, bir Londralı, doğduğu, yaşadığı şehrin otuz kırk yıl önceki halini, yadırgadığı bir yığın yeni adet, eğlence tarzı, mimari üslubu yüzünden hüznü duyarak hatırlar” (2019, s. 121) ifadeleri Tanpınar’ın şehirdeki kimliksizleşmeye, toplumsal yozlaşmaya ve mimari bozulmaya getirdiği açıklamalardır. Bu kaygıları güden bir başka isim ise 1950’li yılların siyasi iktidarına yaptığı yıkımlar dolayısıyla eleştiriler getiren ve “İstanbulluluk”u var eden terbiyenin yok oluşuna tanıklığını nostaljik göndermelerle anlattığı *Dersaadet* (2018) isimli kitabın yazarı Münevver Ayaşlı’dır. Türk düşünürünün gözünde ölçülemez ve kontrol dışı şekilde büyüyen İstanbul’da mesut günlerin yapıcı canlılığı kalmaz. Modernleşme girişimiyle koşut şekilde gelişen endüstri ve durmak bilmeyen göç, çarpık kentleşmeyi, kültürel uyumsuzluğu, barınma ve iş sorunlarını beraberinde getirir.

İşte nostalji, bütün bunlara bir karşılık, bir savunma olarak Türk düşünürü tarafından geçmişe duyulan özlemin gücüyle ve haz veren bir hüznü birlikte benimsenir. Modern olan, tarihin süzgecinden geçene aynı kanalda akmadığı için tikel bir yenileşmenin olması (Bilgin, 1995, s. 89), nostaljiye başvurmaya olanak tanır. Çünkü hâlden memnuniyetsizlik geriye dönüş arzusunu kamçılar. Bir göz bağına, yanılısamaya da hizmet edencesine İstanbul özelinde görünürleşen Osmanlı seçkin kültürü nostaljisi, Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın eserlerinde kendine yer bulur (Ayvazoğlu, 2004, 511). Tanpınar’ın “Eski İstanbul mahallerinde dolaşıp da bu zamanı duymamak, onun tılsımlı kuyusuna düşmemek imkânsızdı. Bu elle dokunulacak kadar kesif, ruhani renklere bürünmüş, her karşılaştığı bir rahmaniliğin sınırlarına kadar götüren, en basit şeylere bir içlenme, bir ‘mağfiret’ edası veren, dua ve tevekkül yüklü, dünya ile ahiretin arasında aralık bir kapı gibi duran garip bir zamandı” (Tanpınar, 2019: 126) sözleri, sirayet ettiği her nesneyi ihya eden eski zamanların bozulan büyüüne ve ilahi olana dokunmayı mümkün kılan içeriği kaybetmenin hüznüne vurgudur. Böylece nostalji daha çok bir “mazi daüsilası” olarak gün yüzüne çıkar. Önceki zengin ve renkli yaşantıyı yitirmek, İstanbul’un da güzideliliğine halel getirmiştir. Artık nostalji, bir anımsama biçimi şeklinde ve “bilincin yitirilmiş köklerine duyduğu ilgiyle kurduğu, geriye bakarak” (Gürbilek, 2014, s. 94) meydana gelen, İstanbul’u da nesneleştirilen/odağa koyan bir göndermeler bütünüdür. Türk düşünürü, sanatın etki gücünü de kullanarak aktardığı geri çağırma, çağrıştırmaya ve özlem duyma izlekleriyle İstanbul nostaljisini yoğurur. Dirilmesi imkânsız olan tasavvurlar, nostaljik imgeler şeklinde edebi metnin nirengi noktası olur. Çünkü moderniteyle vücuda gelen alışılmadık bir değişimin yarattığı boşluk, geçmişin renkliliği peşinde koşmaya, izlerini takip etmeye nedendir.

Yitik Şehir Yahut “Yağma” Şiirinde Nostaljik Göndermeler

Ahmet Muhip Dıranas’ın Şiirler adıyla yayımlanan ve içerisinde bütün şiirlerini barındıran eserde, “-Ümit Yaşar’a-” ithafıyla “Yağma” da yer alır. Şiir daha ilk dördünlüğünde öznenin “Yaşa-

dıktı bir zaman İstanbul’u” (Dıranas, 2015, s. 154) diyerek anımsadığı eski günlerin yad edilişiyle başlar. Eğitim hayatının sona ermesinin ardından İstanbul’a dönen (Kırcı, 1997, s. 11-35) Dıranas, okurun gözünde Boğaz kıyısında, pencereden seyredilerek özümşenen bir şehir manzarası canlandırmayı amaçlar. Ardından girilen eski İstanbul betimlemesi, anımsanan sahneleri yansıtmaktadır. Denizi dolduran gemiler, göç almadığı, kuru kalabalıkların kaplamadığı zamanlardaki ıssız sokaklar ve mimarisiz göz dolduran evler, İstanbul’u öznenin “Şarkı gibilerle, düş gibilerle” diyerek vurguladığı güzelliklerle bezemiş, “Sarmaş dolaş...” etmiştir. Bütün bu estetik görüntü, şimdiki yaşayan şiir öznesi için adeta “Olmaz gibi bir dünyadır” (Dıranas, 2015, s. 154). Anımsanan, anılarla ihya edilmeye kalkılan veya sığınılan İstanbul, masal âlemi derecesinde huzurludur. Özne için geçmişte yaşadığı “Mutluluklar şehri bir İstanbuldu”r (Dıranas, 2015, s. 154). İstanbul bütün bir yaşantısı içerisinde “Şiirler, buluşmalar, aşklar ...”la kişiyi, maneviyatını yitirmemiş günlerin sıcaklığıyla kaplar. Fakat özne için bu saltanatlı, samimiyet dolu günler dahi akşamlıdır, sonu vardır. Şiirin bu noktasında nostaljiyi diri tutan hüznü ve kaybetmenin acısı kendini gösterir. İnsanı arayışa sürükleyen, belleğin derinlerindeki güzel günlerin peşine düşüren ve böylelikle nostaljik tutumu doğuran hâlden memnuniyetsizlik, “Ne şiir kaldı, ne aşk, ne beklenti” (Dıranas, 2015, s. 154) dizesinde sezilir. Ardından

“Tığ gibi minareleriyle, kendi
Kendisinde güzel, tek, yüce, kutlu
Bir ölümsüzlükler, zaferler kenti
Bugün yenilgilerle, yasla dolu” (Dıranas, 2015, s. 154).

dörtlüğü gelir. Bu dizelerde de eski İstanbul’un yüceltilmesi sürer. Anımsanan, Dıranas’ın yaşayarak deneyimlediği imparatorluğun başkentidir. Ama muzaffer günlerin ışığı sönmüş, şehir sevinçli hâlini kaybetmiştir. O ebedilikle dolu atmosfer, felaketlerin, yenilgilerin, çöküntüler ve göçün yarattığı matemle dağılmıştır. Şairdeki nostalji saikini tetikleyen İstanbul’un bu geleneği, dokuyu ve insanı yok sayan değişimidir. Şehir adeta “bir son gün hali, bir taş taş üstüne” (Dıranas, 2015, s. 154) kalmayacak yıkım yaşamaktadır. “Hem mide, hem ruhta bir açlık” şeklinde beliren ve yok edici yanına vurgu için ejdere benzetilen modernizm ve musallat olan sarsıcı teması, İstanbul’u “Toz, duman, inilti, akıntılar, çöpler...” (Dıranas, 2015, s. 154) içinde bırakmıştır. Şehir yeni anlayış doğrultusunda, sanayileşmenin yarattığı etkiyle ve göçün doğurduğu konut ihtiyacını karşılamak için imar edilirken, geleneğin dokuduğu silüet bozulur, modernizmin getirdiği benimsenirken güzel olan zarar görür ve estetik birikim yok sayılır. Dıranas,

“Niçin geri geldik bunca yıl sonra?
Batık bir ülkeyi aramak gibi.
İşte gençliğimiz: ta uzaklara,
Çok uzaklara bak. Orada belki” (Dıranas, 2015, s. 154-155).

dörtlüğüne duyumsadığı nostaljiyi görüntü kılan bir soruyla başlar. Şiir öznesi uzun bir aradan sonra İstanbul’a döner, fakat umduğu şehre ait olmanın çok uzağında bir atmosferle karşılaşır. Gençlik döneminin İstanbul’u artık erişilmez bir noktadadır. Kadim şehri aramak, varlığını yeneden özümşeme ve deneyimleme umudu taşımak artık boşunadır. İşte beklentisini karşılayamamak ve tanık olduğu değişimden doğan hoşnutsuzluk geçmişe sığınmayı, onu anımsamayı ve özlem duymayı doğurur. “Bize gülümsüyorsa geçmiş günler” (Dıranas, 2015, s. 155) dizesi, evvelin nasıl daha cazip gelmeye başladığına vurgudur. Ulaşılmaya da geçmiş, heves edilen ve hasret duyulan bir zaman aralığı veya mekânsal gösterge olur. Öznenin “Orda elinde bir simitle, ufak/Süzgün bir

çocuk, çocukluğum işte” (Dıranas, 2015, s. 155) demesi, anılarına uzanması anlamındadır. Simit ise alelade seçilmiş bir nesne değildir, bilakis İstanbul nostaljisini imler. Fakat bu fantazyaya git gide uzaklaşmaktadır. Canlılığı olmayan bu görüntüler, anımsamalar düşten ibarettir. Şiirdeki

“Boğaziçi, daha sağken gömülmek
İçin dönüşmüş beton mezarlara;
Bir hippî kız, bir deccal, şimdi Bebek
Koylarında ilham, arsız, farfara” (Dıranas, 2015, s. 155).

dizeleri ise şehrin uğradığı çarpık kentleşmeye, betonlaşmaya ve toplumsal kopmalara tanıklığı içerir. İstanbul’un bütün yaşam biçimi, zengin kültürü, doğal güzelliği ve uygar görüntüsü bir ölü gibi beton binaların çevrelediği mezara konur. Modernleşmenin getirdiği bu yıkıcı dönüşüm, Boğaziçi’ni tanınamayacak hâle getirir. İnşa edilen yeni binalar, yollar ve köprüler, gelenekle uyumsuz, doğallığı zedeleyen ve mimari birikime aykırı bir görüntü arz eder. Bu nedenle kişide modern bozulmanın tetiklediği bir nostalji duygusu, geçmişe odaklanan ve özlemle yoğrulmuş bir güzelleme isteği doğar. Konakların, hamamların, kayık sefalarının İstanbul’u yerini otoyolların, köprülerin ve apartmanların İstanbul’una bırakır. Rahatsız eden değişim yalnız mekânda değildir, aynı zamanda toplumda da geleneksel yaşantıyı sarsan farklılıklar şeklinde görülür. Toplumsal düzene karşı çıkan, derbederce bir hayat tarzını savunan hippilik, eski İstanbul beyefendiliğinden/hanımfendiliğinden çok başka bir üslubu yansıtır. Şiir öznesinin gözünde hippî kızın Deccal’e benzetilmesi de oldukça manidardır. Kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağı düşünülen Deccal, bir yok oluşun habercisi olarak metaforik anlamda kullanılır. Dolayısıyla şair/şiir öznesi için İstanbul, modernizm kıyametini yaşamaktadır. “Bir sevi vaktinin bile havasında/Yok artık o mahrem örtüsü aşkın” (Dıranas, 2015, s. 155) dizesinde bahsedildiği gibi eski İstanbul’un romantik havası da dağılmıştır. Unutulmaz aşkları kurgulayan çevre, salt gerçeklik, fayda ve ölçüyle kavranmaya başlanır. Aşkı özel kılan o saklı deneyim artık yüksek sesle ve laf kalabalığıyla konuşan yeni kuşağın ilgisini çekmemektedir. Talana uğrayan bütün bu güzelliklere ah vah etmek, onları anımsama yoluyla diri tutmaya çalışmak ve bir geçmişseverlik oluşturmak şair/şiir öznesi için kaçınılmazdır: “O güzelim aşkın vücudu yağma./Şarkısı ne mahur beste, ne İtri” (Dıranas, 2015, s. 155). Çünkü yeni aşklar “Yarı bir sevişme, ayaküzeri” (Dıranas, 2015, s. 155) şeklinde yaşamakta ve eski zamanla birlikte eski insan da kaybolmaktadır. “Yağma”daki bu eleştirel duyarlılık, “...geleneksel İstanbul’un, modern bir şehre dönüşümünden kaynaklanan buhranları aşamayarak kimliksizleşmeye” (Yavuz, 2010-2011, s. 200) başladığı gerçeğine eğilir. Şairin “ayaküzeri” ve “farfara” gibi hızı ve gürültüyü çağrıştıran kelimeleri seçmesi de tesadüf değildir. Hem gürültü hem de hız modernizmin temel çıkarımlarındandır. Yeni insan hızlı yaşamaya mahkûmken yeni şehir karmaşık sesler çeperinde büyür. İstanbul’un “Dersaadet” olduğu günlerinin geride kalması, estetik varlığının sona ermesi ve modernleşmenin şehrin gelenek üzerinde yükselişini de sekteye uğratması şair/şiir öznesi üzerinde bir şaşkınlık yaratır:

“Her şey değişiyor, kalbimiz bile,
Ama yüzyıllarla besli bir şehir
İnsan yaşamından daha da hızla
Bunca çabuk nasıl yok olabilir” (Dıranas, 2015, s. 156)?

Sıralanan bu rahatsızlıklar, bozulmalar ve olumsuz değişimler şairde/şiir öznesinde karşılaştırma yapma isteği uyandırır. Umduğu İstanbul’u bulamamak, geleneksel birikimin dikkate alınmaması, toplumsal bağların zayıflaması ve Boğaziçi medeniyetinin hızla yok oluşa sürüklenmesi

şeklinde tezahür eder. Dolayısıyla şair/şiir öznesi, kadim zamanların güzelliklerini arayışa girişir. Şimdide arzuladığı çevreyi göremeyen, medeni hasletlerin sirayet ettiği mekâna özlem duyan ve gençlik dönemlerine erişme çabasına giren şair/şiir öznesi, gündedün yaşamayı yeğler. Nostaljik bir imgelem kurmak, memnuniyetsizliğin bilinçte yarattığı açıklıkları kapatmak içindir. Geçmiş burada “özlem estetiği”yle kurgulanan bir zamansal ve mekânsal bütünlüktür. Sığınma gereksinimi, eskinin güzel günlerinden, çevresinden ve toplumundan kök alarak kişinin etrafında hayali bir hale oluşturur. Nostaljik göndermelerle örülü bu söylem, şairin/şiir öznesinin dile getirdiklerinin temel dayanağıdır ve anımsama yoluyla su yüzüne çıkar:

“Hani o masal dünyası yalılar,
Hani o kayıklar ki kızca beyaz,
Hani o kadınlar ki sevdalılar,
Renk renk şemsiyeler altında bin yaz” (Dıranas, 2015, s. 156)?

Nostaljik söylem, hayal ve anımsamanın yanı sıra “masal”, “yalı”, “kayık”, “sevda” ve “şemsiye” gibi eski İstanbul yaşantısını imleyen kelimelerin bir araya gelmesiyle de oluşturulur. “Hani” ise hem “nerede, ne oldu” hem de “bilinen bir şeyi hatırlatmak” anlamında sitem bildiren bir kelimedir. Amaç ise eski İstanbul’a ne olduğu ve herkesin aşına olduğu bu güzellik medeniyetinin nereye gittiği sorularıyla nostaljik göndermeler yapmaktır. Şairin/şiir öznesinin “bin yaz” gibi süren veya sürmesi umulan eski şehre özlemi, yitirmenin verdiği acıyla birleşir:

“Ve o İstanbullular... doygun, uçuk,
Sanki bir gelecek tufandan haber
Almışlarcasına hep, çoluk çocuk,
Göksel gemilere binip gitmişler” (Dıranas, 2015, s. 156).

Devam eden dizelerde ise özlem iyice kesifleşir. Nostaljiyle eklemelenen geçmiş zamanın asla geri gelmeyeceği düşüncesi şairi/şiir öznesini düşlemeye sürüklese de görüntüsünü yakalayamadığı anlar vardır. Yine de geçmişseverlik, anımsama yoluyla ve anlam yüklemek için yapılan nesne, mekân betimlemeleriyle önceki zamanlara canlılık katabilir. Ayrıca hüznün de yitirmenin verdiği bir duygu durumu olarak görülür. Eski zamanın geri gelmeyeceği gerçeği, nostaljik bir yaklaşımla vurgulanır:

“Kurabilir misin tekrar, düşünsen?
Hayallerimizi bile yitirdik;
Dağılmış bir sofraya bu, bitti şölen.
Sona kalmışlarsa biz gibi yenik” (Dıranas, 2015, s. 156).

Elde bulunmayan sadece kadim kültürün yansıtıcıları değildir, o devirleri hayal etme yetisi de yavaş yavaş kaybolmaktadır. Nostalji, bu açıdan bakıldığında anımsama ve özlemin yardımcılarıyla bir bağ kurma mekanizması olarak da işler. Önceki saltanatlı devirler, gösterişini aktarmak maksadıyla “şölen”e benzetilir, fakat bu dağılmış sofrası olan, bitmiş bir şöendir. Nostalji bu sanatla, maddi ve manevi ziyafetle özümsemiş evvelki devirleri, yenik düşmenin psikolojisinden bir nebze sıyrılabilmek için bilinç veya imgelem seviyesine yükseltmek ve yeniden tesis etmek için harekete geçer. Şair/şiir öznesi, aşına olduğu nesnelerin değişimiyle kendini tek başına hissetmeye başlar. İnsanların iletişim kurmasında ilk adım olan selam dahi farklılaşmış, verilmez hâle gelmiştir. Kalabalık arasında bilmediği yerleri dolaşan ve anlamlandırmaya çalışan gezgin gibidir. İşte bu ortamda nostalji yabancılaşmadan da sıyrılabilmek için kişiyi geçmişin saadetli günlerine bağlar, dünü bugünde kavramak ve içselleştirmek arzusunu yerine getirir:

“Ne kadar yalnızız şu akşam vakti,
Bir selam bile yok artık verilen;
Anlamsız turistler gibiyiz şimdi
Kapalıçarşı’da sen, Köprü’de ben” (Dıranas, 2015, s. 156).

Maziye atıflarla ilerleyen nostaljik tutum kişide hayal etmenin, anımsamanın kuşatıcılığıyla görülür. Şairin/şiir öznesinin “Sulara vurmuş gökyüzü mü? Neydi?” (Dıranas, 2015, s. 157) demesi, geçmiş su yüzeyine yansıyan gökyüzü maviliğine benzetmesindedir. Çünkü nostalji bir noktada yansır ve bellekten aksederek bilinçte yeniden şekillenir. Yaşanıp biten bütün edimler ve çevre artık varılması imkânsız bir ütopya, bir cennet gibi güzellikleriyle bilinir. “Uzanıp yıldızları tutsa elim/Bulur muyuz yeniden o cenneti?” (Dıranas, 2015, s. 157) dizelerinden de anlaşılacağı gibi, tüm aydınlatıcılığıyla geçmiş, olduğu hâliyle artık deneyimlenemez. Ancak nostalji sayesinde bugünün çerçevesindeki durumuyla anımsanır veya yeni şartlar içerisinde eski mutluluğu, huzuru ve güzelliği yakalamak için kurgulanır. Tam bu noktada belleği işletebilecek nesne, manzara, mekân, müzik ve film önceye ulaşmada köprü vazifesi görür ve nostaljik farkındalığı uyandırır:

“Ruhumuz Boğaz’da, o eski yerde,
Yeni akımları umursamadan,
Bir hayalet gibi pencerelerde
Ne denli beklese de... hiçbir zaman” (Dıranas, 2015, s. 157).

Yenilik eğer kabullenmeme yaratırsa, nostaljinin bir seçenek oluşturması sayesinde kişi dışsalığa aldırış etmeden dünün hayaline kapılır. Bir andan tinsel sınırların ötesinde kendini “o eski yerde” bulan şair/şiir öznesi için Boğaz/Boğaziçi nostaljik bir mekândır. Anı ve imge yoluyla canlanan geçmiş, ne kadar gönül rahatlığı yaratsa da tam manasıyla kavranamaz ve tüm duyularla deneyimlenemez. Ama yine de Boğaziçi ya da İstanbul “Bir Tanrı ve tarih güzeli, tabu;/Güneş ve sular mucizesi, bir giz...”dir (Dıranas, 2015, s. 157) ve tüm etkileyciliğiyle nostaljik bir şehir olarak belleklerdeki yerini korur.

Sonuç

“Yağma”, İstanbul’un dünü ve bugünü arasında şair Ahmet Muhip Dıranas’ın yaptığı karşılaştırmalar üzerinden ilerler. Eleştirel bakışın odağında olan şehir, modernleşme ile birlikte gelenekli yaşantısından uzaklaşır ve eski kuşakları yabancılaştıran bir atmosfere bürünür. Estetik hazı olacak kabul etmeyen yenilik, şehirde salt bir imar dönüşümüne değil aynı zamanda toplumsal dengelessizliklere de yol açar. Kopma, güzeli algılayış biçiminde görüldüğü gibi kişiler arası ilişkilerde de belirginleşir. Bir yıkıma ve mimari birikimden uzak inşa faaliyetlerine tanıklık eden İstanbul için dirlik artık büyüğü bozulmuş bir değerdir. Bugüne dünü davet etmek amacındaki nostalji, modernleşmenin memnun edemediği kişilerde bir geçmişe sığınma, önceyi referanslar yoluyla anımsatma ve hayalin dinginliğinde maziye özlem duyma şeklinde ortaya çıkar. Anımsama ve özlem gibi anahtar kelimeler, nostaljinin tutumunu çözümlemeye oldukça önemlidir. “Yağma” şiirinde nostaljik bir nesne olarak alınılan İstanbul, bütün eski görüntüsü ve toplumsal yapısıyla, modernleşmenin şairde/şiir öznesinde yarattığı ruhsal eksiklik duygusunu gidermeye hizmet eder. Evvelin ışıltılı dünyasına göndermeler, belleği harekete geçirerek ortaya konan anılar ve hâlden yakınmalar şiirdeki nostaljik eğilime imkân tanır. İstanbul anımsanan eski günleri, adetleri, mekânları, manzaralarıyla yüceltilir. Fakat bu güzellikler yitirilmiştir ve geçmişin ananevi doygunluğuna erişememenin hüznü içerisinde bütün cezbediciliğiyle belleklerdeki yerini koruyan düne sığınma

kaçınılmaz olur. Dıranas, şiirde anımsama edimi aracılığıyla aktardığı eski İstanbul’un şen ve haz veren ihtişamı üzerinden bir özlem estetiği geliştirir ve bu şekilde imgesel düzlemde beliren tasarımları modern olanın/bugünün yakıcı sıcaklığına bir gölgelik olması için sunar. İstanbul’un hoşlanma duygusu uyandıran tüm nitelikleriyle birlikte, kadim terbiyenin eğittiği İstanbullunun da yozluğa sürüklenmesi şairde/şiir öznesinde şehrin adeta kıyameti yaşadığı izlenimi doğurur. Şiirin başlığından ilhamla söylenirse, Dıranas’ta nostaljinin baskın duruma gelmesi, şehrin her anlamda şahit olunan bir talana maruz kalmasındandır. Eski aşklar, eski eğlenceler, eski konaklar, eski insanlar ve eski Boğaziçi artık yoktur, özlem bütün bu olgu ve manzarayı güzellikleriyle anımsamaya ve onlarla nostaljik bir bağ kurmaya sebep olur. “Yağma”da betimlenen İstanbul temaşa hoşluğunu taşıyan bir şehir değildir. Dıranas da anılarda gelenekli toplum yapısının bayındır kıldığı şehrin yitik hazinesi olan değerleri arar. Bu, şiirde nostaljik göndermelerle ve özlemin tektlediği estetik algıyla sağlanır. Ayrıca eski İstanbul insanını ve yaşamını işaret eden kelimelerin seçimi, yapılan benzetmeler de nostaljik söylemi gerçek kılar.

Kaynakça

- [Beyatlı], Y. K. (1995). *Aziz İstanbul*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Ayaşlı, M. (2018). *Dersaadet*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Beriş, H. E. (2010). “Nostalji, Muhafazakarlık ve Türkiye”. *Muhafazakar Düşünce*, C. 7, S. 25-26, Aralık, s. 47-74.
- Berman, M. (2001). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, çev. Bülent Peker & Ümit Altuğ. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, İ. (1995). “Modernizmin Şehirdeki İzleri”. *Defter*, C. 8, S. 23, Bahar, s. 86-101.
- Bora, T. & Onaran, B. (2003). “Nostalji ve Muhafazakarlık: ‘Mazi Cenneti’”, ed. Ahmet Çiğdem. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 5 / Muhafazakarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*, çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dıranas, A. M. (2015). *Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Dillon, S. (2017). *Palimpsest*, çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Fritzsche, P. (2001). “Specters of History: on Nostalgia, Exile, and Modernity”. *American Historical Review*, 106(5), pp. 1587-1618.
- Gürbilek, N. (2014). *Kör Ayna, Kayıp Şark: Edebiyat ve Endişe*. İstanbul: Metis
- Kırcı, M. (1997). *Ahmet Muhip Dıranas, Hayatı, Fikirleri, His Dünyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Löwy, M. & Sayre, R. (2016). *İsyen ve Melankoli*, çev. Işık Ergüden. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Öztkoç, Ö. (2020). Ahmet Mithat Efendi’nin Romanlarında Doğu Nostaljisi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Stauth, G. & Turner, B. S. (1992). “Nostalji, Postmodernizm ve Kitle Kültürü Eleştirisi”, çev. Mehmet Küçük. *Birikim Dergisi*, S. 33, Ocak, s. 62-70.
- Tannock, S. (1995). “Nostalgia Critique”. *Cultural Studies*, 9(3), pp. 453-464.
- Tanpınar, A. H. (2000). *Yaşadığım Gibi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2019). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Taylor, C. (1995). *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Canbilen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tester, K. (1993). *The Life and The Times of Postmodernity*. London and New York: Routledge.
- Yavuz, H. (2010-2011). “Üç Şiirde Üç İstanbul: Lirik Tahayyülün Sonu (Bir Şiir Sosvoloji Denemesi)”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, C. 12, S. 47-48, Kasım 2010-Nisan 2011, s. 191-202.